

Informatie betreffende het nieuwe centraal examen economie havo in 2012

In het schooljaar 2010-2011 is in 4 havo het nieuwe examenprogramma economie ingevoerd. Het eerste centrale examen van dit programma wordt in mei 2012 afgenomen. Onderstaande informatie is van essentieel belang voor de docenten die de leerlingen op dit nieuwe examen voorbereiden.

Inhoudsopgave:

1. Zittingsduur
2. Grafische rekenmachine
3. Bezemexamen havo
4. Documenten waarover docenten zouden willen beschikken.
5. Nadere informatie over het centraal examen economie havo in 2012.

-
1. **Zittingsduur.** Er is een zittingsduur van 3 uur (was 2,5 uur). Voor het bezemexamen geldt nog de zittingsduur van 2,5 uur.
  2. **Grafische rekenmachine.** De grafische rekenmachine is niet meer toegestaan, wel een gewone rekenmachine. Voor het bezemexamen is de grafische rekenmachine nog wel toegestaan.
  3. **Bezemexamen.** In 2012 is er voor de leerlingen, die door studievertraging (zakken of anderszins) nog zijn voorbereid aan de hand van het oude programma, de laatste mogelijkheid om een bezemexamen te doen, dat wil zeggen een centraal examen gebaseerd op het oude programma zoals dat tot 2011 is afgenomen.
  4. **Documenten** waarover docenten zouden willen beschikken.

De volgende documenten met betrekking tot het nieuwe examenprogramma economie havo zijn te vinden op verschillende websites.

<i>Wat?</i>	<i>Waar?</i>
Brief van het College voor Examen aan alle scholen dd. 29 maart 2011 betreffende informatie over het examen economie havo en vwo in de komende jaren	www.examenblad.nl
Syllabus economie havo voor CE 2012	www.examenblad.nl , jaarring 2012.
Evaluatie pilot havo	www.slo.nl/voortgezet/tweedefase/vakken/economie
Centrale Examen voor pilotscholen (zie Examen havo voor de jaren 2009, 2010 en 2011)	www.cito.nl
Werkversie syllabus voor pilotscholen	www.cve.nl/Onderwerpen/Centrale Examen VO/vakvernieuwingen/
Examenprogramma havo nieuw	www.examenblad.nl
Rapport The Wealth of Education (van de commissie Teulings II)	www.vecon.nl

5. Nadere informatie over het centraal examen economie havo in 2012.

In 2010 is een nieuw examenprogramma economie ingevoerd in de vierde klas havo. In 2012 zal dus voor het eerst op alle scholen het centraal examen economie havo worden afgenomen op basis van dit nieuwe examenprogramma. In dit nieuwe examenprogramma is vastgelegd op welke domeinen het schoolexamen en op welke domeinen het centraal examen betrekking heeft. In een syllabus, die tot stand is gekomen onder verantwoordelijkheid van het CvE zijn de domeinen waar het CE betrekking op heeft nader uitgewerkt. De "Syllabus centraal examen 2012 - economie havo" is gepubliceerd op Examenblad.nl (jaarring 2012). Deze syllabus is gebaseerd op het adviesrapport van de commissie Teulings 2, "The Wealth of Education" en op de werkversie syllabus economie voor pilotscholen, gepubliceerd op www.cve.nl. Ten opzichte van deze werkversie uit 2007 is de syllabus CE 2012 op enkele onderdelen aangepast en verbeterd. Deze aanpassingen zijn gebaseerd op de ervaringen die zijn opgedaan met de pilot economie, zoals neergelegd in het rapport 'Evaluatie examenprogramma economie voor havo', SLO, oktober 2009 (zie www.slo.nl).

Deze nadere informatie over het Centraal Examen heeft als doel:

- toe te lichten welke aanpassingen t.o.v. de werkversie syllabus uit 2007 in de definitieve syllabus 2012 hebben plaatsgevonden en wat dit betekent voor de centrale examinering van het nieuwe examenprogramma in 2012;
- toe te lichten dat ook de beschikbare pilotexamens economie havo 2009, 2010 en 2011 volledig passen bij de kaders van de vernieuwde syllabus 2012.

eindtermen in de domeinen D tot en met I (concepten)

Alle eindtermen uit 'Wealth of Education' en de werkversie syllabus 2007 zijn gehandhaafd in de syllabus 2012. Soms zijn de formuleringen van individuele vakinhoudelijke zaken aangepast op basis van gebleken onjuistheid dan wel onduidelijkheid voor de gebruikers. Een enkele keer heeft een eindterm een andere plaats binnen hetzelfde domein gekregen, om daarmee de onderlinge relatie en leerlijn binnen een domein te verhelderen.

handelingswerkwoorden

Waar in de werkversie 2007 per eindterm specifieke handelingswerkwoorden waren opgenomen voor de pilotscholen, had dit niet het doel om hiermee een limitatief voorschrift te geven aan de in een centraal examen te gebruiken toetswerkwoorden, maar om een mogelijk beheersingsniveau van een eindterm aan te geven. Om misverstanden te voorkomen zijn ze in de definitieve syllabus vervangen door een algemene aanduiding vóór elke opsomming van eindtermen. Voorafgaand aan deze vakinhoud wordt standaard gesteld dat de kandidaat deze eindtermen moet herkennen en toepassen in contexten. Met herkennen en toepassen worden in dit geval de 'laagste' drie beheersingsniveaus uit een gereviseerde taxonomie van Bloom bedoeld: memoriseren, begrijpen en toepassen. De drie 'hogere' niveaus - analyseren, evalueren en creëren - worden niet specifiek getoetst in de centrale examens economie havo. Voor een nadere toelichting van deze beheersingsniveau's verwijzen we naar bijlage 3 in de syllabus 2012.

beheersingsniveau's en vaardigheden

In het advies examenprogramma Wealth of Education worden de vaardigheden 'rekenkundig' en 'grafisch' als beheersingsniveaus gekwalificeerd en daarmee op één lijn gesteld met herkennen, toepassen en analyseren. Dit wijkt af van de gangbare praktijk die wordt gehanteerd bij centrale examens economie. Deze 'weeffout' uit het adviesrapport is ook overgenomen in de werkversie syllabus 2007. In de syllabus 2012 hebben we deze echter hersteld. In het nieuwe, evenals in het oude, examenprogramma economie wordt nadrukkelijk gesteld dat in een centraal examen de vakinhoudelijke domeinen getoetst moeten worden in combinatie met domein A, Vaardigheden. Tot deze vaardigheden behoren bij het vak economie al jaar en dag de rekenkundige en grafische bewerkingen en interpretaties. Dat betekent dat bij de specifieke eindtermen per domein geen aparte opmerkingen zijn geplaatst over rekenkundig en/of grafisch beheersen.

Voor de opgaven in de centrale examens betekent dit dat de kandidaat in staat moet zijn de basisrekenvaardigheden en de specifieke grafische vakvaardigheden, zoals vraag- en aanbodlijnen, kosten- en opbrengstencurves (alleen gebaseerd op lineaire TO en TK) en lorenzcurves, toe te passen bij uiteenlopende concepten. In de praktijk zal dit zeker niet betekenen dat de kandidaat bij alle eindtermen uit de domeinen D tot en met I rekenkundige en grafische toepassingen moet beheersen. Een substantieel aantal eindtermen leent zich niet voor deze toepassingen. De centrale examens 2012 en verder zullen in dat opzicht aansluiten bij de gangbare examenpraktijk van het oude programma en de pilotexamens 2009, 2010 en 2011. Een voorbeeld ter verduidelijking:

* Elasticiteiten worden rekenkundig / op basis van getallen getoetst en niet met lijnstukken. (domein D, markt, vraag en aanbod, 5e en 7e bullit)

Voor de examens economie havo 2012 geldt als aanvullende afspraak dat de rekenkundige en grafische vaardigheden die van de kandidaten geëist worden volledig passen binnen de op onderdelen beperktere kaders, zoals die nog waren opgenomen in de syllabus werkversie 2007. Dit is met name relevant voor enkele eindtermen uit domein D, concept Markt. Enkele voorbeelden ter verduidelijking:

* Prijsdiscriminatie wordt wel grafisch maar niet rekenkundig getoetst. Ter illustratie verwijzen we naar CE pilot economie havo 2011-1, vraag 8.

* Veranderingen in betalingsbereidheid worden wel grafisch, maar niet rekenkundig getoetst. Ter illustratie verwijzen we naar CE pilot economie havo 2009-1, vraag 4.

N.B. In het vak economie betreft rekenkundig toetsen méér dan alleen de verwerking van getalsmatige informatie. Het gaat dan om een specifieke rekentechniek (domein A) die de kandidaat moet inzetten om tot de oplossing van een (deel van een) vraagstuk te komen. In analogie geldt dit ook voor grafisch toetsen in relatie tot grafische informatie.

In domein A, vaardigheden, zijn de omschrijvingen in de categorie rekenkundig en/of grafisch onderbouwen gedetailleerder en specifieker gemaakt ten opzichte van de werkversie 2007. Daarmee sluit de omschrijving van dit deel van domein A beter aan bij de gangbare praktijk van de centrale examens economie. De omschrijvingen zijn nu nagenoeg identiek aan de tekst voor domein A in de syllabus centraal examen economie havo, oude programma.

verplichte contexten

De verplichte contexten bij economie havo, zoals geselecteerd door de commissie Teulings 2 en overgenomen door de werkversie syllabus, zijn losgehaald van het specifieke domein waar ze vermeld stonden. In de nieuwe syllabus zijn deze contexten terug te vinden in een aparte bijlage: bijlage 2. In deze bijlage wordt deze keuze gemotiveerd. Ze is gebaseerd op de ervaringen uit de pilot en de eerste examenconstructie voor 2009.¹ Belangrijkste reden van het loslaten van de vaste koppeling van een verplichte context, is de belemmering die dit opwierp bij het realiseren van de nadrukkelijk gewenste transfer van kennis van concepten naar andere dan de standaard aangeleerde context.

Nadrukkelijk wijzen we er op deze plaats nogmaals op dat verplichte contexten geen verplichting vormen voor het centraal examen, maar wel voor het gehele curriculum. Het gebruiken van één of meerdere verplichte contexten in een centraal examen kan het voordeel hebben dat de transfer voor de kandidaten minder complex is, omdat ze met deze context bekend zouden moeten zijn vanuit de economielessen. Het is echter uitdrukkelijk niet de bedoeling dat deze verplichte contexten worden gezien als een vorm van leerstofuitbreiding. In de centrale examens verwachten wij dan ook geen contextspecifieke of gedetailleerde voorkennis van de kandidaten op dit gebied.

toetstechnische kenmerken van het centraal examen

- geen aparte betoogopgave en geen aparte statistiekopgave²
- in 2012 zullen we geen cartoonvragen opnemen
- elke opgave bevat één of meer bronnen die (doorlopend) worden genummerd en waarnaar expliciet verwezen wordt bij de vragen
- transfer van geleerde conceptuele kennis in andere contexten blijft een essentieel onderdeel van het nieuwe examenprogramma, maar we streven in 2012 naar beperking in diepgang en naar het inzetten bij herkenbare contexten die veel gelijkenis vertonen met contexten waarin deze concepten standaard aangeleerd worden
- een deel van de vragen zal voorgestructureerd zijn, waarbij korte antwoorden volstaan (zie voor voorbeelden de pilotexamens)³
- de examenduur voor economie havo zal langer worden: van 150 minuten in 2011 naar 180 minuten in 2012; het examen zal ten opzichte van het examen 2011 niet in een vergelijkbare mate uitgebreid worden, maar in omvang ongeveer gelijk blijven.

Wanneer u naar aanleiding van deze bijlage nog vragen hebt, kunt u deze per mail richten aan de clustermanager van het College voor Examens voor maatschappijgerichte vakken havo en vwo, Margriet Hielkema (m.hielkema@cve.nl).

¹ zie ook 'Evaluatie examenprogramma economie voor havo', SLO 2009, p. 47-48

² zie voor een motivering van deze keuze 'Evaluatie examenprogramma economie voor havo', SLO 2009, p.48

³ zie voor een toelichting 'Evaluatie examenprogramma economie voor havo', SLO 2009, p.50